

Srovnání českého a řeckého hudebního vzdělávání

Petra Příbylová

České hudební vzdělávání

Tradice českého uměleckého školství se utvářela už od 18. století uvnitř školského systému habsburské monarchie. V roce 1811 byla vznikem Pražské konzervatoře uskutečněna idea specializované hudební školy. V průběhu 19. století bylo na našem území zakládáno množství pěveckých spolků, hudebních škol či divadelních sdružení. Tyto kulturní a umělecké vzdělávací aktivity byly dále rozvíjeny i v průběhu 20. století a vytvářely platformu pro vývoj zájmového uměleckého školství. To zaznamenalo růst především po roce 1945. V roce 1961 byly ustanoveny lidové školy umění, na něž plynule navázal vznik základních uměleckých škol v roce 1990. Statut a pojetí ZUŠ byl upřesněn v roce 1991 vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o základních uměleckých školách.¹

Základní umělecké vzdělávání v České republice je součástí jednak systému základního školství,² ale také systému na sebe navazujícího uměleckého vzdělávání. Základní umělecké školy podchycují a vzdělávají nadané jedince a odborně je připravují na neprofesionální uměleckou činnost, případně na studium na konzervatořích či na středních a vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření.³ Základní umělecké školy fungují v návaznosti na základní školství, což se promítá i do času vyučování, které obvykle spadá do odpoledních hodin.⁴ Přestože základní umělecké školy neposkytují stupeň vzdělání, studium má podobu dlouhodobého, systematického a komplexního studia.⁵ Od ostatních mimoškolních zájmových činností jej také odděluje fakt, že žáci dostávají vysvědčení a předpokládá se u nich domácí příprava. Základní umělecké vzdělávání poskytuje základy vzdělání ve čtyřech uměleckých oborech – hudebním, tanečním, výtvarném a literárně-dramatickém. Žáci si zde, i v případě škol veřejných, platí školné, které je však srovnatelné či mnohdy nižší než cena jiných zájmových kroužků. Hudební vzdělání u dětí se tak nestává výsadou vyšších vrstev společnosti.

Během povinné školní docházky, tedy devíti let na základní škole, zahrnuje rozvrh žáků obvykle jednu až dvě hodiny hudební výchovy. Náplň těchto hodin se řídí rámcovým, resp. školním vzdělávacím programem. Konkrétní průběh hodin je však závislý na učiteli, tudíž kvalita výuky hudební výchovy je napříč školami různá. Po těchto devíti letech zájemci o studium hudby pokračují na konzervatoře. Jedná se o speciální typ střední a vyšší odborné školy, kde po čtyřech letech studenti skládají maturitu a po dalších dvou letech absolutorium, díky kterému získají titul diplomovaný specialista, jenž je oprávněn vyučovat na základních uměleckých školách. V rámci oboru hudba Rámcový vzdělávací program pro konzervatoře definuje šest oblastí, které by měly být školním vzdělávacím programem pokryty. Jedná se o jazykové vzdělávání a komunikaci, společenskovední vzdělávání, estetické vzdělávání, vzdělávání pro zdraví, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích a odborné

¹ PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2, s. 88-89.

² BARANČICOVÁ, Svatava. *Studie současného stavu podpory umění*. Svazek I., Definice, historie, transformace, reflexe, vzdělávání a výchova. V Praze: Institut umění - Divadelní ústav, 2009. ISBN 978-80-7008-235-5, s. 196.

³ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2020 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministryne-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se>>, s. 4.

⁴ BARANČICOVÁ, Svatava. *Studie současného stavu podpory umění*. Svazek I., Definice, historie, transformace, reflexe, vzdělávání a výchova. V Praze: Institut umění - Divadelní ústav, 2009. ISBN 978-80-7008-235-5, s. 196.

⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2020 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministryne-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se>>, s. 7.

vzdělávání.⁶ Největší důraz je kladen na oblast poslední. Zahrnuje předměty jako dějiny hudby, dějiny umění, intonaci, rytmus, hudební analýzu, kontrapunkt, harmonii, hudební formy, nauku o hudebních nástrojích apod. Klíčovými předměty jsou pak ty, ve kterých se studenti věnují hře na nástroj, zpěvu, kompozici či dirigování. Odpovídá tomu i rozložení hodin. Teoretickým předmětům je věnováno jedenáct hodin týdně, těm interpretačním pak třináct.⁷ Kromě individuálních hodin studenti mají také hodiny orchestrální hry, komorní hry či sborového zpěvu.⁸ Během pátého a šestého ročníku konzervatoře studenti absolvují také předměty pedagogické, didaktické a psychologické.⁹ Vzdelávání na veřejné konzervatoři je v České republice zdarma, bez ohledu na věk či předchozí vzdělání. V zemi je celkem devatenáct konzervatoří, z nichž patnáct je veřejných a čtyři soukromé. U těch se předpokládá úhrada školného.

Klíčovou roli ve vzdělávání v hudbě v rámci terciárního vzdělávání mají v České republice hudební akademie. Podmínkou přijetí není absolvování konzervatoře, nýbrž úspěšně složená maturitní zkouška a splnění podmínek přijímacího řízení. Obsah učiva na akademiích se příliš neliší od obsahu učiva na konzervatoři, nicméně vědomosti jdou mnohem více do hloubky a student se dostává na vyšší úroveň znalostí. V České republice jsou dvě hudební akademie. Janáčkova akademie múzických umění v Brně má dvě fakulty – hudební a divadelní. Akademie múzických umění v Praze pak vzdělává studenty na třech fakultách – divadelní, hudební a taneční a také na filmové a taneční. Obě tyto školy jsou veřejné a studium je zdarma. Doktorští studenti pak mohou pobírat stipendium. Bakalářské studium obvykle trvá tři roky, magisterské pak další dva.

Považuji za zajímavé zkoumat, jaké vzdělání je nezbytné pro to, aby se absolvent mohl stát učitelem hudební výchovy na základní či střední škole. Jak již bylo řečeno, absolvent konzervatoře může vyučovat na základní umělecké škole, avšak na základní či střední škole nikoli. Učitelem hudební výchovy na těchto školách může být buď absolvent akademie, či příslušného oboru na pedagogické fakultě v magisterském stupni. Absolventi pedagogické fakulty naopak nemůžou vyučovat na základních uměleckých školách. Za touto logikou spatřuji snahu ponechat výuku na uměleckých školách pouze v rukou těch, kteří se po mnoho let věnovali hře na nástroj či zpěvu, čímž by kvalita výuky hudební interpretace měla být zaručena a udržena. V České republice je rovněž možné studovat hudební vědu či muzikologii na fakultách všeobecných univerzit. Tyto obory jsou většinou teoretické, student dokonce nemusí být ani praktikující hráč na nástroj. Absolventi těchto oborů pak nejsou oprávněni učit hudbu v žádném typu diskutovaných škol.

Řecké hudební vzdělávání

Řecká tradiční hudba byla po dlouhou dobu přenášena pouze ústně v rámci rodinného života a v rámci různých komunit. Hudbu vyučovali pouze neprofesionální hudebníci, často samouci. Systematické zavádění řecké tradiční hudby do oficiálního vzdělávacího systému začalo v roce 1988, a to díky formování speciálního typu veřejných hudebních středních škol. Tento krok dal vzniknout novým iniciativám v rámci řeckého hudebního vzdělávání. Zvláště

⁶ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání hudba* [online]. Praha: MŠMT, c2010 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_8244M01_Hudba_8244P01_Hudba.pdf>, s. 14.

⁷ Tamtéž, s. 42.

⁸ Tamtéž, s. 34-37.

⁹ Tamtéž, s. 39-41.

důležitým přínosem bylo to, že tradiční hudba¹⁰ byla oficiálně zavedena do středoškolského vzdělávacího systému.¹¹

Hudba je povinným předmětem od nástupu na nižší stupeň základní školy,¹² který trvá šest let. V následujících třech letech¹³ je situace stejná. Týdně mají žáci jednu až dvě hodiny hudební výchovy. Jak uvádí Farantaki,¹⁴ klíčovou roli ve výuce hudby hraje učitel. Kvalita hudebního vzdělávání je zcela závislá na jeho schopnostech, motivaci, kreativitě či přístupu. Hodiny mohou být interaktivní a zahrnovat i základy hudební teorie, zároveň však hudební výchova může znamenat pouze zpěv písní. Na většině škol typu dimotiko scholio a gymnasio fungují sbory či kapely, díky nimž mají děti jednu z prvních příležitostí vystoupit, a to ve školním prostředí, či na veřejnosti.¹⁵

Aby se člověk mohl stát učitelem hudební výchovy na dimotiko scholiu nebo na gymnasiu, musí mít vysokoškolský titul z oboru muzikologie. Dříve stačilo pouze absolvovat konzervatoř.¹⁶ Kromě titulu z univerzity však musí učitelé ještě složit zkoušky, které jsou pod záštitou státu. Teprve ty jim zaručí, že mohou být přijati na pozici učitele. Během této přípravy navštěvují hodiny hudby u jiných kantorů a učí pod jejich dohledem.¹⁷

Po dokončení gymnasia studenti pokračují na lykeio, kde studují tři roky. Na tomto typu škol již hudba není povinně vyučována. Studenti se v průběhu těchto tří let připravují na závěrečné zkoušky, které se nazývají panellinies. Výsledky v rámci panellinies jsou směrodatné pro přijetí na vysokou školu. Každá univerzita, resp. obor má na tyto výsledky rozdílné nároky.

V Řecku existují i specializované typy diskutovaných škol – hudební gymnasio a hudební lykeio. Na tyto školy musí uchazeči složit zkoušky.¹⁸ V zemi je čtyřicet dva takových škol. Kromě všeobecných předmětů, které jsou vyučovány na běžném gymnasiu či lykeiu, zde studijní plán zahrnuje také hru na západní a řecké tradiční nástroje, hudební teorii, harmonii, hudební historii, kontrapunkt a byzantskou hudbu. S výjimkou teoretických předmětů, které jsou vyučovány ve skupině, má každý student individuální hodiny hry na tři hudební nástroje. Kromě jednoho volitelného nástroje, každý hraje na klavír, jako odkaz k západní hudbě, a na tamburu, jako odkaz k hudbě řecké tradiční. Na hudebních lykeiích a gymnasiích existuje mnoho hudebních a uměleckých skupin a kapel, které interpretují jak hudbu západní, tak tradiční.¹⁹ Učitelé hry na nástroje jsou vzdělávání na univerzitách a v některých technologických vzdělávacích institutech.²⁰

Aristotelova univerzita v Soluni, Makedonská univerzita v Soluni, Athénská univerzita a Univerzita Corfu jsou jediné řecké univerzity, kde lze studovat muzikologii. Studenti jsou

¹⁰ včetně hudby byzantské

¹¹ DIONYSSIOU, Zoe. Greek Traditional Music Goes to School: Pathways of Music Teaching. *Intercultural Music*. Ioanian University: 2007, vol. 6, s. 105-121 [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/310607444_Greek_traditional_music_goes_to_school_pathways_of_music_teaching>, s. 109.

¹² dimotiko scholio

¹³ gymnasio

¹⁴ PŘIBYLOVÁ, Petra. Rozhovor s Celiou Farantaki, studentkou konzervatoře v Athénách a muzikologie na Athénské univerzitě. Athény, 20. 11. 2019.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ DIONYSSIOU, Zoe. Greek Traditional Music Goes to School: Pathways of Music Teaching. *Intercultural Music*. Ioanian University: 2007, vol. 6, s. 105-121 [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/310607444_Greek_traditional_music_goes_to_school_pathways_of_music_teaching>, s. 110

²⁰ PŘIBYLOVÁ, Petra. Rozhovor s Celiou Farantaki, studentkou konzervatoře v Athénách a muzikologie na Athénské univerzitě. Athény, 20. 11. 2019.

přijímání na základě úspěšného složení zkoušek pannelinies, testu z harmonie a sluchové analýzy.²¹ Zde je nutné zmínit, že obecné lykeio studenty na hudební testy nepřipraví a oni musí navštěvovat soukromé lekce. Bakalářský stupeň trvá pět let a není u něj povinnost platit školné. Magisterský stupeň pak zahrnuje dvouleté studium a studenti si jej platí. Poté mohou pokračovat na doktorské studium, kde dostávají stipendium.²² V současné době pouze Makedonská univerzita a Univerzita Corfu nabízí studium hry na nástroj, zpěv či dirigování. Univerzita Corfu je pak jediná, na které je možno se vzdělávat v jazzové specializaci. V Athénách lze studovat hudební teorii v bakalářském programu a následně student může pokračovat ve hře na nástroj či dirigování v programu magisterském.

Řekové mohou začít studovat na konzervatořích v jakémkoli věku a bez předchozího hudebního vzdělání. V Řecku je více než sedm set konzervatoří a celkový počet studentů se odhaduje na osmdesát tisíc. Jediná plně státem podporována konzervatoř je Kratikon Odeon v Soluni. Jistou vládní finanční podporu má také Odeon Athenon v Athénách. Dále zde existuje čtyřicet sedm municipálních konzervatoří, zbytek škol je soukromých. Konzervatoře nabízí specializované vzdělání jednak ve hře na nástroj, ale také v hudební teorii. Studenti se mohou věnovat hře na klavír, varhany, orchestrální nástroje, tradiční řecké nástroj, keyboard, kytaru či zpěv. V nabídce je také skladatelství, hudební historie, dirigování či duchovní hudba. V závislosti na specializaci studium může zahrnovat také hru v orchestru, zpěv ve sboru, hudební formy, analýzu či harmonii.²³ Konzervatoř lze ukončit ve dvou stupních. Nižší stupeň, Ptychion, opravňuje absolventa učit hru na nástroj, i když studium nezahrnuje pedagogické minimum. Obvykle jeho dokončení trvá deset až dvanáct let. Vyšší stupeň, Diploma, zahrnuje další dva nebo tři roky.²⁴ Oba tyto stupně dávají možnost věnovat se hudbě profesionálně, i když oficiálně nejsou součástí terciárního vzdělávání.²⁵ Jak jsem se již zmiňovala výše, většina řeckých konzervatoří je soukromých. Studenti platí přibližně sto padesát eur měsíčně, což činí hudební vzdělávání nepřístupným pro všechny. Navíc fakt, že studenti platí školné, aby mohli na konzervatoři studovat, nezaručuje kvalitu vzdělávání či vybavení škol.²⁶

Srovnání českého a řeckého systému

Jak se ukázalo při mém výzkumu, který jsem uskutečnila v rámci studijního pobytu na katedře muzikologie na Athénské univerzitě, mezi dvěma zkoumanými hudebně vzdělávacími systémy můžeme najít mnoho společných prvků. Obecně má hudba silnou roli v rámci kultury a společnosti. Obě země mají rovněž velmi dlouhou historii hudebního vzdělávání a sdílení hudebních dovedností z generace na generaci. Nutno však dodat, že Česká republika začala s institucionalizací mnohem dříve. Co se týká škol v dnešní době, jako společně můžeme označit vzdělávání v hudbě v prvních devíti letech povinné školní docházky, a to jednou či dvěma hodinami hudební výchovy týdně. Obsah těchto hodin se také zdá být velmi podobný, stejně jako důležitost postavy učitele. Na vyšších stupních pak spatřuji podobnost mezi řeckými pannelinies a českou maturitou. Oba typy zkoušek jsou podmínkou pro přijetí na vysokou školu. Rozdílností a jakousi výhodou pro české studenty je to, že pro přijetí na hudební katedru obvykle není nutné navštěvovat soukromé lekce hudby. Dalším společným znakem je, že doktorští studenti dostávají za určitých podmínek stipendium.

²¹ PŘIBYLOVÁ, Petra. Rozhovor s Celiou Farantaki, studentkou konzervatoře v Athénách a muzikologie na Athénské univerzitě. Athény, 20. 11. 2019.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

Co se podle mého názoru velmi liší není jen historie institucionalizace, ale také její úroveň a také dostupnost hudebního vzdělání. V Řecku je velký nedostatek institucí, ve kterých by děti zdarma či za nízký poplatek mohly trávit svůj volný čas a věnovat se hudbě. Mohou navštěvovat konzervatoř nebo mít soukromého učitele hudby, ale to není dostupné pro všechny. Naopak v České republice je vzdělávání na základních uměleckých školách nedostupné jen pro velmi malou skupinu rodin, a i pro tyto případy existuje podpora a řešení. Pozice konzervatoří je také v rámci těchto dvou zemí odlišná. Zatímco v Řecku jsou především soukromé a mohou být navštěvovány od jakéhokoli věku, české konzervatoře jsou většinou veřejné a plní roli střední školy. Studium je buď čtyřleté, ukončené maturitou, nebo šestileté, ukončené absolutoriem. Teprve absolutorium opravňuje absolventa vyučovat na základní umělecké škole. V Řecku je pak studium až patnáctileté, a pokrývá tak trvání české základní a střední školy. Zároveň není možné studovat pouze konzervatoř, ale je to jakási volnočasová, dobrovolná aktivita, podobně jako studium na základních uměleckých školách v Česku. Další výraznou odlišností je vnímání lidové a tradiční hudby. Vzdělávání v tomto hudebním žánru je v České republice spíše okrajové a týká se pouze některých lidově vnímaných nástrojů. V Řecku vzděláním v oblasti tradiční hudby projde téměř každý hudebník. Mnoho odlišností nacházíme také v rámci terciárního vzdělávání. Nejvíce zřejmým prvkem je, že v Řecku neexistují hudební akademie. Na druhou stranu člověk může studovat hru na nástroj či zpěv na katedře muzikologie a získání titulu z muzikologie jej opravňuje hudební interpretaci učit. Zde spatřuji jednu nevýhodu českého systému, a to přílišnou zaměřenost na hudební teorii v muzikologických oborech na vysokých školách mimo akademie, kdy absolventi často dosahují pouze začátečnické úrovně ve hře na nástroj. Nespornou výhodou je však nesrovnatelně vyšší kvalita vzdělání v oblasti interpretace právě na českých akademiích. V České republice rovněž máme programy pro učitele hudební výchovy na pedagogických fakultách. Nic takového v Řecku neznají.

Co se týká vnímání vzdělávání řeckými hudebníky, převažuje spíše negativní a skeptický pohled. Mnoho z nich si uvědomuje, že úroveň řeckých hudebníků se těžko může rovnat těm střeoevropským nebo západoevropským. Tyto vzory berou jako něco, kam by se – i díky zlepšení kvality hudebního vzdělání – měli a mohli dostat. Vědí, že hlavní problém tkví v sociálních a finančních problémech celé země a společnosti. Podporu od vlády se jim získat nedaří a soukromí učitelé jsou drazí. Setkala jsem i s jakousi smutnou závistí, že u nás děti již od raného věku mají přístup k hodinám hudby s profesionálními a odborně vzdělanými pedagogy, a to skoro zadarmo. Druhou stranu mince – možná na rozdíl od Řeků – však nacházím v jejich stále živém komunitním muzicírování, hudebním patriotismu a schopnosti ocenit tradiční hudební projevy. V centru čtyřmiliónových Athén běžně potkáte mladé lidi, jak tancují a zpívají do rytmů a melodií řecké lidové hudby.

Seznam literatury

BARANČICOVÁ, Svatava. *Studie současného stavu podpory umění*. Svazek I., Definice, historie, transformace, reflexe, vzdělávání a výchova. V Praze: Institut umění - Divadelní ústav, 2009. ISBN 978-80-7008-235-5.

DIONYSSIOU, Zoe. Greek Traditional Music Goes to School: Pathways of Music Teaching. *Intercultural Music*. Ioanian University: 2007, vol. 6, s. 105-121 [cit 2020-11-02]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/310607444_Greek_traditional_music_goes_to_school_pathways_of_music_teaching>

PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PŘIBYLOVÁ, Petra. Rozhovor s Celiou Farantaki, studentkou konzervatoře v Athénách a muzikologie na Athénské univerzitě. Athény, 20. 11. 2019.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání hudba [online]. Praha: MŠMT, c2010 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_8244M01_Hudba_8244P01_Hudba.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, c2013-2020 [cit. 2020-11-01]. Dostupné z:<<https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministryne-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se>>

Srovnání českého a řeckého hudebního vzdělávání

Souhrn

Tento článek se zabývá definicí a popisem hudebně vzdělávacích systémů v České republice a v Řecku. Autorka ukazuje, jak je hudební vzdělání v obou zemích vnímáno a jak jsou procesy v jednotlivých systémech nastaveny. Poté také srovnává oba systémy a snaží se najít podobnosti a rozdílnosti. V obou zemích je hudební vzdělání považováno za důležité. Obě země mají rovněž hlubokou hudební historii. Pokud se v Česku zeptáte člověka jakéhokoli věku, jestli někdy prošel hudebním vzděláváním, většina z nich odpoví, že mezi šestým a dvacátým rokem života nějakou formu vzdělávání v hudební škole podstoupili, alespoň po dobu několika let. Příležitostí ke studiu hudební interpretace v Řecku není tolik, ale můžeme pozorovat, že proces sdílení hudebních dovedností je stále více živý v rodinách a mimoškolních komunitách. Navíc Řekové interpretují lidovou hudbu více než Češi a jsou na své hudební tradice velmi hrdí.

Comparison of the Czech and the Greek music education

Summary

This paper deals with the definition and description of music educational systems in the Czech Republic and in Greece. The author shows how music education is perceived in each country and what processes are settled within the systems. After that she compares both systems and tries to find similarities and differences. In both countries the music education matters. Both countries also have deep history of music. If you ask people of any generation in the Czech Republic for their music education, most of them will answer that between sixth and twentieth year of their life they had attended the music school and had played a musical instrument at least for a few years. Opportunities for music performance studying in Greece are not so rich but one can see that the process of music skills sharing is still more alive in families and non-scholar communities. Moreover, Greeks perform their folk music more than Czechs and are proud of their traditions.